

DE NATUURWETTEN VAN HET KIND.

Céline Alvarez, *De natuurwetten van het kind. Een revolutionaire visie op opvoeding*. Horizon, 2017. Oorspronkelijke titel: *Les lois naturelles de l'enfant*, 2017.

Nog een boek dat zich als revolutionair in de markt zet. Veel van wat in dit boek voorgesteld wordt, vind je ook in het boek van Erik Moonen. Maar revolutionair slaat in dit geval eerder op het feit dat kinderen van drie en vier jaar leren schrijven en lezen op basis van wat door neurowetenschappers ontdekt is. Of dit zinvol is, lees je verderop in mijn commentaar.

In twee hoofdstukken van haar boek *De natuurwetten van het kind* gaat De Franse taalkundige en leerkracht Céline Alvarez in op het leren schrijven en lezen. Zij baseert zich daarbij op de meest recente wetenschappelijke inzichten wat betreft het opnemen van informatie door kinderen. In een drie jaar durend experiment in een kleuterschool in de Parijse voorstad Gennevilliers leerde zij kinderen in de eerste, tweede en derde kleuterklas lezen en schrijven en bereikte daarbij opvallende resultaten.

Neurowetenschappers hebben ontdekt dat de hersenen het gebied dat bedoeld is om gezichten en voorwerpen te herkennen, gebruikt wordt om te leren lezen en dat het herkennen van gezichten en voorwerpen dan naar een ander deel van de hersenschors verschuift. Van dit inzicht maakte Alvarez gebruik en stelde tijdens haar experiment vast dat het noodzakelijk is dat een klank expliciet aan een letter of een lettergroep gekoppeld moet zijn. Daarom moeten de letters duidelijk van elkaar te onderscheiden zijn. De kleine drukletters b en d zijn dit niet, waardoor kinderen tussen vijf en zes jaar deze letters gemakkelijk met elkaar verwisselen. Omdat het gebied voor gezichtsherkenning een gezicht in zijaanzicht zowel rechts als links herkent, spiegelt het. Voor het herkennen van letters kan dit hinderlijk zijn. Kapitalen zijn daarom beter, maar verbonden schrift is nog beter om verwarring tussen letters te voorkomen.

Céline Alvarez begint met leren lezen, niet met leren schrijven. Om tot lezen te komen onderscheidt ze drie noodzakelijke stappen: de auditieve discriminatie, de klank-tekenkoppeling en de progressieve begeleiding.

1. De auditieve discriminatie (analyse). Een kind moet eerst de verschillende klanken in een woord herkennen. Dit is het fonemisch bewustzijn. In de meeste kleuterklassen wordt er wel geoefend op bewustwording van lettergrepen door ritmische gedichten, versjes en liedjes, maar wordt, behalve het spelen met het rijm, weinig of niet aan discriminatie van klanken gedaan. Door de auditieve discriminatie leren de kinderen het alfabetisch principe kennen. Dit principe ligt aan de basis van het lezen. Céline Alvarez begint zéér vroeg met deze auditieve analyse en wekt reeds op driejarige leeftijd bewustzijn voor de afzonderlijke klanken, op een moment dat de kinderen nog volop de wereld aan het verkennen zijn en nog helemaal openstaan voor en opgaan in het doen, terwijl wat zij van hen verlangt een meer beschouwende activiteit is die meer passend is voor oudere kinderen. Het is niet omdat het wetenschappelijk onderzocht is en het voor het brein mogelijk is, dat het ook goed is voor de ontwikkeling. Lezen is niet het allerbelangrijkste in het leven.

2. De klank-tekenkoppeling. De koppeling van een klank aan een teken (letter of lettergroep) moet door de leerkracht of degene die het kind opvoedt, expliciet aangebracht en geoefend worden. Het is volgens de auteur niet zinvol om kinderen zelf te laten ontdekken hoe klanken aan tekens gekoppeld zijn. Het alfabetisch principe gaat boven alles, woordbeelden en lettergrepen herkennen kan zelfs een hindernis zijn om tot vlot lezen te komen.

3. De progressieve begeleiding. Zo schrijft Céline Alvarez: ‘... de belangrijkste en centrale pedagogische hefboom om de kinderen efficiënt te begeleiden tijdens hun ontdekkingstocht doorheen het alfabetische principe waren de kwaliteit en de regelmaat van de individuele ondersteuning en de zachte aanmoediging.’ Daaruit volgt dan vanzelfsprekend het enorme belang van de menselijke band die individueel en warm behoort te zijn.

Om dit te realiseren moet er dus ook voldoende tijd zijn om kinderen individueel te begeleiden. Met een klassikale aanpak zoals in de vrijescholen is dit niet mogelijk. Het intense persoonlijke contact tussen opvoeder en leerling is de basis van elke goede pedagogie.

De vier essentiële voorwaarden om tot een goed resultaat te komen zijn:

1. kwaliteit (het materiaal)
2. regelmaat (de herhaling)
3. individuele ondersteuning (het persoonlijk contact)
4. zachte aanmoediging (de warme band).

Céline Alvarez begint zoals de meeste auteurs over leren lezen en schrijven met het herkennen van het beginfoneem van de woorden. Zij voegt er onmiddellijk ook het eindfoneem aan toe. Omdat zij met kleuters van drie tot en met vijf jaar werkt, is dit wellicht voldoende. In een eerste klas kun je ook de middelste, de tweede en de voorlaatste klank erbij betrekken.

De auteur raadt – net als de meeste andere auteurs – aan om bij het verklanken van de letters de klanken te rekken. Zij laat de klank ook vergezeld gaan van een gebaar als dit voor het kind een hulpmiddel kan zijn. Zij geeft het voorbeeld van de klank /l/ waarbij zij de vingers op haar keel legt om te laten zien dat de klank daar vibreert.

Dat Alvarez eerst van het beschouwen uitgaat en dan pas tot het doen overgaat blijkt zeer duidelijk uit haar werkwijze om beginklanken te leren herkennen. Het gaat bij haar als volgt:

Eerst zegt ze de naam van een voorwerp en moet het kind de beginklank herkennen, daarna moet het kind het voorwerp nemen.

Vervolgens vraagt ze aan een kind om een voorwerp te nemen waarvan de naam met een bepaalde klank begint.

Ik zou de werkwijze omkeren:

Eerst een voorwerp laten zoeken, dan vragen hoe het voorwerp heet; vervolgens vragen met welke klank het woord begint. Zo krijg je deze volgorde: eerst doen, daarna beschouwen.

De volgende stap is dan: de naam van een voorwerp zeggen; vragen met welke klank die naam begint en dan het voorwerp zoeken. Zo krijg je deze volgorde: eerst beschouwen, dan doen.

Haar totale werkwijze gaat uit van het beschouwen: pas na het isoleren van de klanken (beschouwen) worden de tekens (de letters) erbij gehaald. Maar de kinderen tekenen die letters niet, ze krijgen ze uitgeknipt aangeboden, zodat ook dit weer beschouwend is. Het zou toch veel beter zijn om hen de letters te laten tekenen. Dus zo: de letter tekenen en de klank ermee verbinden. Tekenen (schrijven) en verklanken gaan dan samen. Als kinderen woorden willen schrijven, geeft Céline hun kaartjes waarop de letters en lettergroepen staan. Zo schrijven ze natuurlijk weer niet zelf en is deze activiteit dus ook weer eerder beschouwend van aard. Dat de kinderen niet zelf schrijven heeft vanzelfsprekend hiermee te maken dat ze op drie jaar nog niet over de fijnmotorische capaciteiten beschikken om te schrijven.

Natuurlijk mogen de kinderen volgens haar werkwijze de letters ook schrijven, maar dat gebeurt aan de hand van voorgevormde letters in schuurpapier waar de kinderen met hun vinger overheen gaan. Dit is een procedé dat helemaal afgestemd is op het resultaat.

De naam van de letters (zoals die klinkt bij het opzeggen van het alfabet) krijgen de kinderen pas als ze al vloeiend kunnen lezen, want de naam van de letter kan verwarrend zijn voor beginnende lezers. Alvarez kiest voor de meest voorkomende verklanking van een letter, de andere mogelijke verklanking laat ze in het begin weg. Dit geeft vanzelfsprekend een probleem voor de verklanking van de letter *e*. Welke verklanking ervan komt het meest voor? Ik geef de kinderen vanaf het begin de verschillende verklanking mee, zodat ze bij het lezen niet in de problemen komen.

In deze methode worden lettergroepen vanaf het begin aangeboden. Zo krijgen de kinderen al snel groepen als *oe* en *ie* aangeboden, maar ook *ch*, *sp* en andere. Die groepen worden getoond in verbonden schrift omdat daarin duidelijk te zien is dat ze samen horen. In haar werkwijze is dit zinvol, maar volgens mij is het niet echt nodig om ze als

verbonden letterbeelden aan te brengen. Wel terecht is dat ze al vroeg aangeboden worden naast de afzonderlijke letters.

Als kinderen woorden en korte zinnen vormen met de letterkaarten, dan is het volgens Alvarez niet van belang of de woorden correct gespeld zijn. Pas als de kinderen vlot lezen let ze erop dat elk woord goed gespeld is. Toch opteer ik ervoor om te allen tijde de kinderen alleen correct gespelde woorden te laten lezen, ook als ze amper kunnen lezen.

Ik ben het niet helemaal eens met wat Céline Alvarez schrijft: *'In dit stadium (als de kinderen pas eigen woorden en zinnen schrijven) schrijven de kinderen 'fonetisch', maar naarmate ze beter en regelmatig gaan lezen, maken ze zich geleidelijk de spelling eigen.'* Mijn ervaring is dat ze zich de spelling eigen maken door vooral veel te schrijven. Veel lezen is niet noodzakelijk een voorwaarde om correct te spellen, veel schrijven is dat wel.

Wat ik heel mooi vond in het verslag van haar werking is dit: *'Ik bleef geregeld en op dagelijkse basis woorden schrijven voor ieder kind, waarbij ik rekening hield met de vooruitgang die ieder kind geboekt had.'* Zo hoort het te zijn. Toch maakt Alvarez een reeks kaartjes met woorden en korte zinnen op voorhand klaar en plastificeert ze deze kaartjes. Het is nochtans een kleine moeite om een woord of een korte zin op te schrijven terwijl het kind erbij staat.

Kunnen de kinderen vlot lezen, dan is het geen probleem voor hen om verschillende schriftbeelden te herkennen. Ik heb echter gemerkt dat dit al eerder gebeurt en dat het geen probleem is om de vier courante schriftbeelden (lettertypes) vanaf het begin te gebruiken.

Een niet-didactische aanpak zonder al het materiaal dat uitgeverijen aanbieden, maar met intens menselijk contact is het meest waardevolle. Daarin kan ik haar ten volle bijtreden.

Céline raadt aan om de kinderen geen kleine blokletters te laten schrijven. Ook grote blokletters ofte kapitalen laten schrijven is niet zinvol, want zegt ze: *'Ik heb nog nooit een kind van drie gezien dat*

spontaan een wit blad volkrabbelde met verticale en horizontale lijnen: ze krabbelde altijd met cirkelvormige lijnen, maken lussen en nog meer lussen ... Driejarigen doen dit inderdaad zo, maar tussen drie en vier jaar beginnen ze ook spontaan met rechte lijnen, zoals je in het eerste hoofdstuk van dit boek kunt zien. Het is dan ook niet zo onlogisch dat kleuters hun naam in kapitalen schrijven en het is helemaal niet verkeerd om daarvan te vertrekken om kinderen te leren schrijven. Alvarez doet dit niet en vertrekt van grote handschriftletters die de kinderen met hun vinger navolgen om de juiste beweging via veel herhaling vast te zetten, zodat ze, als ze vier jaar zijn, de letters 'spontaan' correct schrijven. Daartegenover staat dan weer dat de kinderen de hoofdletters niet in verbonden schrift schrijven, maar dat ze de kapitalen gebruiken. Alvarez laat hen ook tussen twee lijnen schrijven en laat die lijnen geleidelijk dicht bij elkaar komen tot er een spatie van 3 millimeter overblijft. Daarnaast krijgen de kinderen ook een vorm van voorbereidende schrijfoefeningen door het inkleuren van mandala's.

Zeer waardevol in haar werkwijze is dat zij kinderen van verschillende leeftijden met elkaar laat samenwerken. Hiermee samenhangend wijst ze er ook op dat kinderen veel van elkaar leren. Dat is ook zo op voorwaarde dat de kinderen veel gelegenheden krijgen om samen te werken. In een kleuterklas is dit vanzelfsprekend, in de lagere school zou dat ook zo moeten zijn.

Nadat de auteur nogmaals het grote belang van de persoonlijke, een-op-een aandacht benadrukt, besluit ze dat haar werkwijze de kinderen de noodzakelijke autonomie bezorgt om zelfstandig, *zonder hulp van anderen*, kennis te vergaren. Maar dan kun je de vraag stellen of dit al op vierjarige leeftijd moet. Een kleuter vergaart toch vooral kennis door na te bootsen, door actief te zijn, door te experimenteren. Laat het leren lezen en schrijven maar gebeuren als het kind er 'rijp' voor is, dit wil zeggen: als het zo ver in zijn ontwikkeling is gekomen dat het spontaan interesse toont in letters en teksten; dat het wil weten wat er geschreven staat. Meestal gebeurt dit tussen vijf en zes jaar en gaan de kinderen met een groot verlangen om te leren lezen en schrijven naar de eerste klas.